

Є. Харитонов,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри цивільного права

О. Цибульська,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Кафедра цивільного права (враховуючи римське право) належить до числа найдавніших підрозділів юридичної освіти в Одесі.

З впевненістю можна стверджувати, що сучасна кафедра цивільного права веде свій відлік з 1865 року — з часу відкриття Новоросійського університету.

У перший навчальний рік у Новоросійському університеті, який розпочав роботу 7 вересня 1865 року, на юридичному факультеті серед інших 13 кафедр були такі кафедри, як: кафедра римського права, кафедра цивільного права з цивільним судоустроєм та судочинством і кафедра канонічного права (на якій серед інших вивчались сімейне та спадкове право).

У той час на кафедрі цивільного права працювали відомі вчені-цивілісти: Микола Львович Дювернуа, Юрій Степанович Гамбаров, Петро Павлович Титович, Олександр Львович Боровиковський та ін.

У середині 80-х років XIX століття кафедру очолив Є. В. Васьківський. Випускник Новоросійського університету, він протягом 6 років займався адвокатською практикою. Найважливіші із його праць: двотомник «Організація адвокатури» (1893 р.), «Вчення про тлумачення і застосування законів» (1901 р.).

Є. В. Васьківський написав підручники і задачники з цивільного права, обирався першим проректором університету.

Вчені-цивілісти Новоросійського університету внесли чимало нового в науку та практику. Професор П. П. Титович брав участь в розробці проекту Вексельного статуту, низки законів про акціо-

нерні товариства, опублікував «Підручник торговельного права» (1891 р.).

На кафедрі римського права, крім знання предмета в повному обсязі, ще необхідно було знати ряд європейських мов і латинь. Тому відбір викладачів проводився особливо ретельно.

Із соціальними змінами 1917 року більшість викладацького складу, видатних вчених залишили межі Батьківщини. Знадобились десятиліття, щоб відновити викладацький склад. Основу його склали нечисленні дореволюційні викладачі: Є. В. Васьківський і представники нової школи цивілістики. Найбільшої популярності досяг І. В. Шерешевський, який займався дослідженням проблем представництва в цивільному праві. Його перу належать монографії «Представництво, доручення та довіреність» (1925 р.), «Правова сутність чека і заснованих на чеках відносин» (1947 р.).

На відновленому юридичному факультеті ОДУ ім. І. І. Мечникова з 1947 до 1954 року викладання велось в тому числі на кафедрі цивільного, колгоспного та земельного права (зав. кафедри І. О. Серєда — до вересня 1952 р., потім Б. В. Поклонський та Ю. С. Червоний).

З липня 1961 року юрфак ОДУ ім. І. І. Мечникова був відновлений у складі двох кафедр, пізніше була створена кафедра цивільного права та процесу (зав. кафедри доцент Ю. С. Червоний). На ній у 60-х — 70-х роках плідно працювали Б. В. Поклонський, В. П. Шахматов, В. П. Юрасов, А. В. Федоров, І. В. Шерешевський та ін.

Добру пам'ять про себе залишили І. Б. Колісниченко, Ю. С. Вайсбейн, Г. О. Перекрест, С. Е. Арзіані. Колек-

ДО 165-І РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

тив кафедри відновлює традиції науково-дослідної діяльності: Б. В. Поклонський займався проблемами авторського та винахідницького права, Ю. С. Червоний — сімейним правом, В. П. Шахматов — теорією угод, А. В. Федоров — транспортним правом.

З утворенням Одеської державної юридичної академії від кафедри цивільного права та процесу був відокремлений цивільно-процесуальний цикл і сформована окрема кафедра цивільного процесу, куди перейшли досвідчені вчені Ю. С. Червоний, І. О. Крючатов, В. О. Єрмолаєва, Г. С. Волосатий, О. М. Соломахіна.

Після розділу кафедрою цивільного права завідує доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Є. О. Харитонов. Він тривалий час займався проблемами житлового права, а останнім часом досліджує проблеми використання досягнень римського права у процесі формування нового законодавства України та інтегрування його у європейську спільноту. З цієї проблематики він підготував низку монографій та навчальних посібників: «Приватне право Стародавнього Риму», «Рецепція римського приватного права: історико-правові та теоретичні аспекти», «Рецепція римського частного права», «Основи римського частного права», «Історія частого (громадянського) права Європи. Античність», «Історія приватного права Європи. Східна традиція», «Історія приватного права Європи. Західна традиція», та ін. Читає курс римського права, загальну частину цивільного права України, спецдисципліну «Рецепція римського приватного права і проблеми кодифікації цивільного права України».

Створення належних умов для організації навчального процесу сприяло формуванню в короткі строки викладацького корпусу, в тому числі і за рахунок професури з провідних вузів країни. У різні часи на кафедрі працювали д.ю.н., професор О. О. Підпригора та д.ю.н., професор В. М. Коссака.

Кафедра цивільного права завжди намагалась «йти в ногу з часом» та пропонувала для вивчення студентам

найактуальніші спецкурси, що відповідають новим реаліям, в яких опинилась наша країна.

З часом особливості викладання цивільного, сімейного та римського права породили своєрідність наукових шкіл кафедри.

Зусиллями професора Є. О. Харитонова була сформована школа римського права. В індивідуальних та колективних монографічних розробках, підручниках, посібниках ставилися та вирішувалися актуальні проблеми римського приватного права та його вплив на сучасне законодавство України. Під керівництвом Є. О. Харитонова були написані і захищені дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, в яких досліджувались окремі інститути римського права та їх рецепція у сучасному законодавстві України. Причому основний наголос завжди робився на найактуальніших інститутах сучасного цивільного права.

У 1999 році був створений Центр римського приватного права і похідних правових систем, в рамках якого проводиться значна наукова робота.

З 2001 року щорічно кафедрою цивільного права проводиться міжнародна науково-методична конференція «Римське право і сучасність», в рамках якої обговорюються наукові доробки представників не тільки школи римського права в Одеському регіоні, але й дослідників римського права з інших регіонів України та зарубіжних країн, які займаються даними проблемами.

У 2008 році на честь пам'яті професора І. В. Шерешевського було вирішено заснувати традицію проведення міжнародної наукової конференції «Життя І. В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів», у якій приймають участь кращі представники молодіжної наукової еліти з провідних вищих навчальних та наукових закладів України, країн СНД та дальнього зарубіжжя.

Під керівництвом Є. О. Харитонова також була сформована наукова школа з дослідження актуальних проблем сучасного цивільного права.

Щороку на кафедрі захищаються кандидатські дисертації, а в останні роки і докторські дисертації, зокрема, були захищені дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Ківаловою Тетяною Сергіївною на тему «Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми» у 2008 році та Кізловою Оленою Сергіївною на тему «Застава за цивільним законодавством України (концептуальні засади та права природа)» у 2011 році.

На даний час на кафедрі працює чотири доктори юридичних наук, професори, а саме:

Харитонов Євген Олегович: у 1997 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти)»; сфера наукових інтересів — римське приватне право, рецепція римського приватного права, порівняльне правознавство, цивільне право України; має понад 400 публікацій; з вересня 1998 року — професор кафедри. Наказом Президента України від 9 жовтня 2003 року присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». У 2004 році обраний дійсним членом (академіком) Української академії наук. З вересня 2010 року член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Ківалова Тетяна Сергіївна: у 2008 році захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми»; сфера наукових інтересів — зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України, поняття та система зобов'язань відшкодування шкоди, особливості правового регулювання цивільних відносин відшкодування шкоди; має понад 60 публікацій; на посаді професора кафедри працює з 2009 року.

У 2011 році дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Застава за цивільним законодавством України (концептуальні

засади та права природа)» захистила доцент кафедри цивільного права Кізлова Олена Сергіївна, на посаді професора кафедри цивільного права працює з 2012 року.

Над докторськими дисертаціями працюють:

Адамова Олена Семенівна: тема докторської дисертації «Теоретичні проблеми цивільно-правового регулювання морського страхування»;

Голубєва Неллі Юріївна: тема докторської дисертації «Принципи цивільного права України»;

Зубар Володимир Михайлович: тема докторської дисертації «Цивільно-правове положення юридичних осіб публічного права»;

Колянковська Тетяна Олександрівна: тема докторської дисертації «Категорія договору у цивільному праві України. Концептуальні засади»;

Крисань Тетяна Євгенівна: тема докторської дисертації «Юридичні гарантії цивільних прав фізичних осіб»;

Омельчук Олександр Сергійович: тема докторської дисертації «Зміна та припинення житлових правовідносин»;

Сафончик Оксана Іванівна: тема докторської дисертації «Виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин в Україні: теорія і практика»;

Форманюк Василь Іванович: тема докторської дисертації «Теоретичні проблеми цивільно-правового статусу фізичної особи».

Кафедра цивільного права, як і факультет цивільної та господарської юстиції та університет в цілому, не зупиняється на досягнутому. З 2004 року, поряд з виданням підручників, навчальних посібників та монографій, видається «Часопис цивілістики», що висвітлює аналіз тенденцій римського права, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку цивільного, сімейного права, а також результатів правової реформи в Україні. Це видання дозволяє активізувати та сконцентрувати наукові дослідження співробітників кафедри та інших науковців.

На основі науково-дослідної роботи, що проводилася кафедрою, пропонува-

лися заходи щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування. Низка пропозицій вчених кафедри викладена в доповідних записках до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України та інших виконавчих і судових органів влади.

Авторський колектив кафедри, намагаючись полегшити вивчення провідних дисциплін студентами, видав цілий ряд посібників, підручників і монографій з цивільного права. Викладачі кафедри підготували та видали науково-практичні коментарі до Цивільного кодексу, Житлового та Сімейного кодексу, брали участь у розробці науково-практичних коментарів до Господарського, Господарсько-процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства.

Так, лише за останні роки (з 2006 по 2012 р.) викладачами, аспірантами та здобувачами кафедри загалом опубліковано 930 наукових праць. У тому числі — 5 монографій, 10 підручників, 36 навчальних посібників, 30 коментарів до актів цивільного законодавства, 400 наукових статей, 450 тез.

На кафедрі працюють кандидати юридичних наук, доценти: О. С. Адамова, І. Г. Бабич, Н. Ю. Голубева, В. О. Гончаренко, Є. Ш. Гареев, К. М. Глиняна, І. В. Давидова, В. С. Деревнін, А. І. Дрішлюк, Л. О. Єсіпова, В. М. Зубар, О. М. Калітенко, Т. О. Колянковська, Ю. В. Кривенко, Т. Є. Крисань, О. М. Лукавецька, С. В. Мазуренко, М. В. Матійко, К. Г. Некіт, О. С. Омельчук, Ю. Г. Орзіх, Д. С. Прутян, О. І. Сафончик, Є. С. Северова, І. П. Смілянець, В. О. Токарева, В. І. Форманюк, О. Ю. Цибульська, А. Р. Чанишева, Н. В. Черногор.

Щороку викладачами захищаються 4–5 кандидатських дисертацій. Викладачами кафедри випускаються монографічні видання. Викладачам кафедри становлять конкуренцію в найкращому розумінні цього слова ті, хто починає шлях у науці й педагогіці, — аспіранти денного відділення. Потужний науковий потенціал молоді, про яке свідчить значна кількість наукових публікацій,

дозволяє кафедрі впевнено дивитися в завтрашній день. І хоча молодим вченим ще доведеться здобувати педагогічні навички й удосконалювати їх, все-таки можна сподіватися, що вони будуть гідними носіями знаменитих традицій Національного університету «Одеська юридична академія».

Уже традиційним стало проведення кафедрою міжнародної науково-методичної конференції «Римське право і сучасність», яка проводиться один раз на два роки.

Кафедра забезпечує читання фундаментальних дисциплін: цивільне та сімейне право, римське право, а також низки спецдисциплін.

Ключові слова: цивільне право, наукова діяльність, кафедра цивільного права, науковці, сімейне право

У межах статті визначається історія становлення та розвитку кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Надається характеристика основних напрямків її діяльності. Досліджується біографія видатних науковців, які працювали на різних етапах існування кафедри. Аналізуються визначальні досягнення її співробітників за останні десятиріччя, а також розкриваються перспективи її розвитку в науково-дослідницькій, викладацькій, видавницькій сфері тощо.

В пределах статьи определяется история становления и развития кафедры гражданского права Национального университета «Одесская юридическая академия». Предоставляется характеристика основных направлений ее деятельности. Исследуется биография выдающихся научных деятелей, которые работали на разных этапах существования кафедры. Анализируются определяющие достижения ее сотрудников за последние десятилетия, а также раскрываются перспективы ее развития в научно-исследовательской, пре-

подавательской, издательской сфере и тому подобное.

Within the article is determined by the history and development of the Civil Law of the National University «Odessa Law Academy». Provided description of the

main areas of its activity. Study the biography of prominent academics who have worked in different stages of the department. Analyzes defining achievements of its staff over the past decade, and revealed its prospects in scientific, research, teaching, publishing and other areas.

УДК 347.77

О. Харитонова,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

Ю. Симонян,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права

КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

Говорячи про напрямки наукових розвідок, що здійснюються науковцями кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права, слід зазначити, що існує два великі блоки наукових досліджень: сфера права інтелектуальної власності та сфера корпоративного права.

Роль інтелектуальної власності у стабільному прогресі економіки та суспільства в цілому важко переоцінити. Сьогодні навряд чи знайдеться суб'єкт господарювання, який у своїй діяльності так чи інакше не використовував би об'єкти інтелектуальної власності. Попит на «нематеріальний товар» з кожним днем дедалі зростає. Тому однією з найважливіших умов успішного розвитку науково-технічної сфери, промисловості, торгівлі та інших сфер діяльності є не тільки визнання за автором об'єктів права інтелектуальної власності та особами, які отримали права на ці об'єкти, певних цивільних прав, а й забезпечення надійного захисту цих прав. Тому дослідження питань, пов'язаних з правом інтелектуальної власності, є однією з

найактуальніших тем сучасного періоду розвитку економіки та права в Україні.

Вже майже п'ять років тому у Національному університеті «Одеська юридична академія» вперше в Україні була створена кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права. Організаційно кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права включена до складу судово-адміністративного факультету та є однією з небагатьох існуючих у ВНЗ України кафедрою, предмет наукової роботи якої безпосередньо присвячений питанням дослідження права інтелектуальної власності. Кафедра забезпечує викладання таких навчальних дисциплін: право інтелектуальної власності, права охорона інтелектуальної власності у мережі Інтернет, проблеми гармонізації законодавства України у сфері інтелектуальної власності з законодавством Європейського Союзу, порівняльне право інтелектуальної власності, право промислової власності, конкурентне право, інвестиційне право, корпоративне право.